

**Адміністративно-правове забезпечення суб'єктів
господарювання в умовах воєнного стану**

Чистоклетов Леонтій Григорович¹

Опубліковано	Секція	УДК
17.10.2022	Право	342

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7392332>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. У статті йдеться про необхідність, напрями та механізм відновлення діяльності суб'єктів господарювання в умовах російської загарбницької війни. Вказується, що означений стан справ зумовлює вирішення питань щодо подальшої оптимізації системи господарюючих суб'єктів та адміністративно-правового забезпечення їх органами публічної адміністрації, завдання яких полягає у розробленні концептуальної моделі, здатної вивести представників малого та середнього бізнесу на новий, наблизений до воєнного стану, рівень діяльності, що дозволить мінімізувати негативний вплив загроз від наслідків військової агресії.

Вказано, що прийняття основних стратегічних рішень щодо вектору розвитку бізнесу є відповідальністю органів публічної влади, які, не зважаючи на жахливе руйнування об'єктів господарської діяльності, в стислий строк в умовах воєнного стану приймають важливі рішення та забезпечують реалізацію адміністративно-правових заходів щодо збереження господарського потенціалу країни з подальшим їх довгостроковим розвитком, розширення фінансової бази та розроблення відповідного правового інструментарія, спрямованих на створення умов ведення господарської діяльності.

З урахуванням вказаних обставин у плані оптимізації діяльності суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану запропоновано зміни до вітчизняного законодавства, які у подальшому будуть сприяти успішному розвитку цієї важливої ділянки економічної сфери.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, суб'єкти господарювання, воєнний стан, об'єкти господарської діяльності, російська загарбницька війна.

---

¹ Чистоклетов Леонтій Григорович, доктор юридичних наук, професор, Інституту права, психології та інноваційної освіти, Національного університету «Львівська політехніка», ORCID: 0000-0002-3306-1593

Administrative and legal support of business entities under the conditions of martial law

Annotation. The article deals with the necessity, directions, and mechanism of restoring the economic entities activities in the conditions of the Russian aggression war. It has been indicated that the above-mentioned condition presupposes the solution of issues regarding the further optimization of the system of business entities and their administrative and legal support by public administration bodies, the task of which is to develop a conceptual model capable of leading representatives of small and medium-sized businesses to a new, close to martial law level of activity that will minimize the negative impact of threats from the consequences of military aggression.

Outlining the peculiarities of economic activity during the period of martial law their problems have been indicated, one of which remains the terrorist mass destruction of economic facilities by the Russian occupiers, which forced economic entities, regarding the destruction of logistics for the raw materials and finished products supply, to leave the business or start it in regions, where hostilities are not taking place. The article also proves that, taking into consideration the criminal attacks and atrocities committed by the Russian Federation against the civilian population of Ukraine, the destruction of civil infrastructure objects and other serious violations of human rights and international humanitarian law, the state leadership and the progressive world public condemned the terrorist crimes of the Russian occupiers. In confirmation of these circumstances, the European Parliament jointly with the NATO Parliamentary Assembly recognized the Russian Federation as a terrorist state and called for the creation of a special court to punish Russian criminals.

It has been indicated, that the adoption of the main strategic decisions regarding the vector of business development is the responsibility of the public authorities, which despite the terrible destruction of the objects of economic activity, in a short period of time in the conditions of martial law make important decisions and ensure the implementation of administrative and legal measures to preserve the economic potential of the country with their further long-term development, expansion of the financial base and development of appropriate legal mechanisms aimed at creating conditions for the economic activity conducting.

Taking into consideration the specified circumstances, for optimizing the activities of economic entities in the conditions of martial law, changes to domestic legislation have been proposed, which will further contribute to the successful development of this significant part of the economic sphere.

Keywords: administrative and legal support, entities, martial law, objects of economic activity, Russian aggression war.

Вступ

Постановка проблеми. Військові події, які розгортаються на Сході та Півдні України у продовж осіннього наступу Збройних Сил України (далі – ЗСУ), продемонстрували непохитну мужність наших героїв та рішучість їх у доведенні контрнаступальних дій до переможного завершення. Все це підтверджує, що успішний наступ ЗСУ поступово ламає хід так званої «спеціальної воєнної операції», руйнуючи міф про Росію як другу за потужністю армію світу, яка лише і здатна із-за своєї військової нездатності розгублено, покидаючи військову техніку, боєприпаси, поранених та вбитих у паніці накивати п'ятами до попередніх кордонів України.

Вся світова громадськість, зважаючи на російську навалу, рішуче засуджує злочинні дії агресора, який зруйнував сотні міст та сіл України, позбавив життя десятки тисяч громадян та зупинив динаміку економічного розвитку нашої країни. З цієї проблеми від початку російської агресії 12 жовтня 2022 року представники понад

50 країн НАТО та ЄС, а також Африки та Азії під головуванням очільника Пентагону Ллойда Остіна та голови Об'єднаного комітету начальників штабів НАТО Марка Міллі вже в шостий раз провели зустрічі у контактній групі з питань України у форматі «Рамштайн», де обговорювалося реалізація питання щодо надання Україні необхідної військової допомоги і, насамперед, засобів ППО.

Як свідчить хід агресивної російської навали, ворогом за період війни було знищено значна кількість діючої інфраструктури, що критично вплинуло на економічний потенціал країни, основною ланкою якого виступають об'єкти суб'єктів господарювання. В інтерв'ю Forbes міністр фінансів Сергій Марченко заявив, що *«Негативні наслідки війни будуть колосальними. На 10 областей, де йдуть бойові дії, припадає половина ВВП. Найважливіша ділянка – Харків, Київ та Маріуполь, які вносили дуже суттєвий внесок у ВВП...»* [1].

Вище вказане свідчить, що попри значне скорочення діяльності суб'єктів господарювання у період воєнного стану, державна політика у забезпеченні безпеки суб'єктів господарювання повинна бути спрямована на створення сприятливих умов для їх успішного відновлення та функціонування, чим прискорить перемогу України над російським агресором.

Мета статті полягає у правовому аналізі стану господарської діяльності в умовах воєнного періоду, а також визначення основних пріоритетів і інструментів механізму адміністративно-правового забезпечення, на яких органи публічної влади мають зосередити свої зусилля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню різних аспектів адміністративно-правового забезпечення суб'єктів господарювання в Україні було присвячено велика кількість праць вітчизняних вчених, серед них: О.І. Баїк, Ю.О. Бунт, А.О. Дятленко, Н.В. Івасішина, П.В. Коломієць, Є.М. Рудніченко, Р.О. Банк, В.К. Колпаков, Т.О. Коломоєць, О.Г. Комісаров, В.В. Крутов, С.І. Лекарь, В.А. Ліпкан, Ю.І. Крегул, О.І. Остапенко, В.П. Печуляк, А.Й. Присяжнюк, А. Г. Сачаво та інші. Проте, слід зазначити, що потреба у комплексному дослідженні проблем діяльності суб'єктів господарювання саме у період воєнного стану залишається не достатньо вирішеною, що у подальшому вимагає розроблення цілісної теоретико-методологічної концепції, здатної до інтеграційного оновлення вітчизняного законодавства.

Результати

З огляду на те, що з початку війни через активні бойові дії значна територія України зазнала руйнівних матеріальних, трудових, фінансових втрат, які деструктивно вплинули на її економічний розвиток, стан реалізації адміністративно-правового забезпечення суб'єктів господарювання із-за ряду гострих проблем залишається на не достатньому рівні та потребує подальшого максимального врегулювання. Причини такого стану забезпечення полягають в тому, що в Україні за період війни відбулося ряд фінансово-правових змін, що вплинуло на переформування доходів та видатків Державного бюджету України на 2022 рік. Результати цих змін відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 13 березня 2022 р. № 267 *«Деякі питання затвердження фінансових документів та казначейського обслуговування в умовах воєнного стану»* [2] було спрямовано, насамперед, на фінансування ЗСУ, шляхом оснащення їх сучасною військовою технікою, продовольством, обмундируванням й екіпуванням.

Сьогодні економічний комплекс України за інформацією глави Кабінету Міністрів Дениса Шмигала потребує щоденного вливання понад 2 млрд гривень. Міністр фінансів України Сергій Марченко *«наголосив, що близько 30% українських підприємств повністю припинили діяльність, 45% частково працюють»* [3].

Станом на 9 вересня 2022 року як зазначають Єврокомісія, Світовий Банк та Кабінет Міністрів у співпраці з партнерами «...потреби у відновленні та реконструкції соціального, виробничого та інфраструктурного секторів становлять 349 млрд дол, що більш ніж у 1,5 рази перевищує ВВП України 2021 року» [4].

На підставі аналізу діяльності суб'єктів господарювання у воєнний період, можна прийти до висновку, що однією з основних проблем занепаду господарської діяльності є і залишається *терористичне* масове знищення російськими окупантами об'єктів господарської діяльності, яке змусило суб'єктів господарювання, зважаючи на руйнування логістики із постачання сировини та готової продукції, покинути бізнес чи розпочати його в регіонах, в яких не проводяться бойові дії. За опублікованою інформацією Міністерства цифрової трансформації України від 11 квітня 2022 року після початку бойових дій в Україні «...було евакуйовано 216 підприємств і 97 із них вже відновили роботу на новому місці» [5].

Терористичні атаки ворога, яких було засуджено більшістю країнами світу, вказують на безпомічність російської армії переламати переможну ходу ЗСУ і за своєї військової непрофесійності переносять свій гнів за допомогою зброї на руйнування об'єктів господарювання, знищення мирної інфраструктури та житлових кварталів українських міст.

Вказуючи на ці обставини, керівництвом держави з метою визнання росії державою-терористом був прийнятий Закон України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» від 22 травня 2022 року № 2265-IX [6].

Цей заклик Верховної Ради України, однією із перших, був підтриманий Латвією, і не зважаючи на нерішучу позицію США, яка заперечливо була висказана Держсекретарем США Ентоні Блінкеном щодо «...не зарахування РФ до держав-спонсорів тероризму, яке може мати непередбачувані наслідки і будуть у подальшому не лише некорисними, а й шкідливими» [7], а також російського маніпулюванням в ООН своїм правом вето, Парламенською асамблеєю Європейського Союзу 13 жовтня 2022 року було ухвалено Резолюцію під назвою «Подальша ескалація агресії Російської Федерації проти України». До резолюції була внесена поправка, відповідно до якої було запропоновано «оголосити Російську Федерацію терористичним режимом». Під час голосування її підтримали 79 депутатів, двоє були проти і один утримався [8]. Згодом 23 листопада 2022 року Європейським парламентом сумісно з Парламентською асамблеєю НАТО було визнано РФ державою-терористом і закликано створити спеціальний суд для покарання російських злочинців.

Сам термін «держава-терорист» за своїм змістом у вітчизняному законодавстві є новим¹ і вперше він був започаткованим у положенні Закону України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» від 22 травня 2022 року № 2265-IX, де він визначає державу-терориста «...яка відкрито, з використанням власних збройних сил, інших збройних формувань, або приховано, з використанням збройних формувань, що діють від імені та (або) в інтересах такої держави, вчиняє терористичні акти, акти міжнародного тероризму» [6].

---

¹ 29 грудня 1979 року було визначено термін «держава-спонсор тероризму», який був введений США з метою запровадження заходів щодо країн, які, згідно з офіційними даними Державного департаменту країни, неодноразово надавали підтримку актам міжнародного тероризму. Включення до списку країн-спонсорів тероризму спричиняло жорсткі економічні та політичні санкції з боку США [10].

Упродовж вказаного, В. Зеленським у своєму зверненні до українського народу з приводу атак «Шахідів» на міста України було зазначено, що «...Світ може й повинен зупинити цей терор. Росія не має шансів на полі бою. І намагається терором перекрити свої військові поразки. <...> Терористи мають бути знешкоджені. Це правило діє всюди однаково ефективно, і на російській терор подіє так сам. <...> Коли російські можливості для терору будуть знешкоджені нашими спільними з партнерами зусиллями, Росії не залишиться нічого іншого, ніж думати про мир» [9].

Безперечно, що ці терористичні акти спрямовані, насамперед, на підриєв політичного, соціального та економічного розвитку держави в процесі якого, шляхом руйнування житлового сектору, транспорту, торгівлі, промисловості та сільськогосподарської діяльності завдаються чисельні збитки суб'єктам господарювання.

Щодо впливу російської агресії на стан сільськогосподарської діяльності, слід вказати, що в наслідок використання ракет, снарядів інших вибухонебезпечних предметів, знищення нафтабаз та замінювання Україна займає одне з лідируючих місць в світі по забрудненню території, що пагубно впливає на навколишнє природне середовище, родючість ґрунту та, насамперед, на сталий розвиток аграрного сектору. Відомо, що, саме господарська діяльність до російсько-української війни була стратегічним мобілізатором державного бюджету. Проте, посилаючись на повідомлення KSE та Мінагрополітики, <...> «...прямі збитки від війни в сільському господарстві України станом на 15 вересня 2022 року сягнули \$6,6 млрд., а непрямі – на \$ 34,25 млрд.» [11].

На довершення вище зазначеному, слід вказати, що на підставі опитування, яке проводилося Європейською бізнес-асоціацією представників малого та середнього бізнесу (далі – МСБ), діяльність яких здійснюється у період використання російських збройних терористичних формувань, доведено <...> «...про повну відсутність резервних фінансових коштів; третина респондентів, а саме 32% повідомляють, що період фінансової стійкості їхнього бізнесу складатиме кілька місяців, і ще 22% розраховують на один місяць. На піврічний запас міцності розраховує 9% респондентів, а рік та більше зможуть протриматись тільки 5% опитаних представників МСБ у випадку, якщо не вдасться відновити діяльність. 42% малих підприємців не працюють взагалі, ще 31% призупинили, але хочуть відновлювати свою діяльність. У повному обсязі продовжують роботу тільки 13% представників МСБ, що в цілому відповідає тенденції в бізнес-середовищі загалом (серед компаній-членів ЕВА повноцінно працюють наразі 17%). Ще 14% представниками МСБ довелось обмежити географію діяльності, а 3% закрити частину торгових точок чи відділень. При цьому 13% перейшли на роботу онлайн. Тільки 4% представників МСБ наразі планують закрити свій бізнес [12].

За таких економічних умов для мобілізації діяльності суб'єктів господарювання у період воєнного стану Верховною Радою України 15 березня 2022 року за № 2120-ІХ було схвалено Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану», яким встановлено новий механізм правового забезпечення оподаткування у господарській діяльності на період дії воєнного стану [13].

Також, з метою подальшої оптимізації адміністративно-правового забезпечення суб'єктів господарювання у постанові Кабінету Міністрів України від 18 березня 2022 р. № 314 «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» (далі – Постанова), вказано, що у період воєнного стану право на провадження господарської діяльності може набуватися суб'єктами господарювання на підставі безоплатного подання до органів ліцензування, дозвільних органів та суб'єктів надання публічних (електронних публічних) послуг декларації про провадження господарської діяльності без отримання дозвільних документів

(документів дозвільного характеру, ліцензій або інших результатів надання публічних послуг). Крім того у п. 4 Постанови зазначається, що на період воєнного стану зупиняється перебіг строків звернення за отриманням публічних послуг, визначених законодавством. З дня припинення чи скасування воєнного стану перебіг зазначених строків продовжується з урахуванням часу, що минув до їх зупинення...» [14].

Така спрощена процедура ведення бізнесу в умовах війни є сміливою та перспективною. Для прикладу, на кінець травня в частині компетенції Державної служби України з питань праці правом на здійснення певних видів робіт на підставі декларації скористалися близько 100 суб'єктів господарювання, по лінії Держпродспоживслужби — 12 суб'єктів, по лінії Держлікслужби — близько 20... [15].

Вже у постанові Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 р. № 738 «Деякі питання надання грантів бізнесу» було затверджено Порядок надання мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу, який визначає умови, критерії, механізм використання коштів, передбачених Мінекономіки у загальному фонді за рахунок коштів резервного фонду державного бюджету за програмою «Надання грантів для створення або розвитку бізнесу» для надання безповоротної державної допомоги фізичним особам, суб'єктам господарювання у формі мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу [16].

Згодом, положенням постанови Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 1065 «Порядок надання мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу» до переліку діяльності суб'єктів господарювання було додано право на створення або розвитку садівництва, ягідництва, виноградарства та розвитку тепличного господарства [17].

Не менш перспективним для діяльності господарюючих суб'єктів в умовах воєнного стану виступає положення постанови Кабінету Міністрів України від 22 липня 2022 р. № 827 «Деякі питання провадження господарської діяльності у сфері ринків капіталу та організованих товарних ринків на підставі декларації в умовах воєнного стану» [18], в якому суб'єктам господарювання надається право на отримання відповідних дозвільних документів у порядку, строки та на умовах, що передбачені законодавством для провадження господарської діяльності у сфері ринків капіталу та організованих товарних ринків, чим ще більше розширює їх діяльність в умовах воєнного стану.

Сьогодні не можна також обминути увагою такий захід адміністративно-правового забезпечення як діючу програму цифрової взаємодії для допомоги з релокації бізнесу, яка була започаткована у червні 2022 року за ініціативою Міністерства економіки України, підтримки Міністерства цифрової трансформації України та національного проєкту Дія.Бізнес. Як інформує Міністерство економіки України, 606 підприємств, які взяли участь в програмі релокації, завершили переїзд, а 390 з них вже відновили роботу на нових майданчиках у західних регіонах України. Найбільше - з Києва та Київської області (187), Харківської (137), Донецької (35), Луганської (17) областей [19].

Одним із наступних кроків удосконалення адміністративно-правового забезпечення суб'єктів господарювання є запуск проєкту е-резидентства, якого в цілому було ухвалено Верховної Ради України 6 жовтня 2022 року. Прийнятий Закон України № 5270 «Про е-резидентство» надасть право міжнародним ІТ-спеціалістам на отримання статусу е-резидента та відкриття свого бізнесу в Україні онлайн, чим допоможе додатково збільшити бюджет країни. Як зазначив міністр цифрової трансформації України Михайло Федоров <...> «...щоб ЗСУ здобували нові перемоги на фронті, важливо підтримувати економіку та забезпечувати наших військових всім необхідним. Запуск проєкту е-резидентства допоможе додатково наповнювати наш бюджет. Адже іноземці зможуть в кілька кліків зареєструвати бізнес в Україні,

віддалено розвивати його та сплачувати тут податки. До того ж це ще один крок до розвитку сильного ІТ-бренду України у світі. Навіть в умовах повномасштабної війни ми продовжуємо працювати над революційними проєктами та будувати цифрову державу» [20].

На підставі вище вказаного, з урахуванням думки переважної більшості спеціалістів в галузі діяльності суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану, вирішення зазначених проблем повинно бути спрямовано на оновлення вітчизняного законодавства шляхом:

- скасування імпортного в'їзного мита на певні групи товарів, що дозволить вітчизняним суб'єктам господарювання зменшити витрати при сплаті митних платежів та спрямовувати ці заощадження на розвиток власної господарської діяльності;

- розроблення та затвердження державної програми картування небезпечних територій, оцінки небезпек від вибухонебезпечних предметів та розмінування земель сільськогосподарського призначення;

- дозволу сплати акцизного податку в авансовій формі в момент подачі митної декларації для проходження процедур митного оформлення імпортих підакцизних товарів;

- звільнення від сплати екологічного податку та плати за землю, на підставі переліку таких територій, якого повинен скласти Кабінет Міністрів України.

Висновки

Підсумовуючи, можемо констатувати, що запропоновані нами деякі зміни до вітчизняного законодавства у плані оптимізації діяльності суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану є цілком раціональними і у подальшому будуть сприяти успішному розвитку цієї важливої ділянки економічної сфери.

Як бачимо, що, не зважаючи на безпрецедентність ситуації через військову агресію РФ, яка супроводжується військовими терористичними актами, спрямованими на знищення мирного населення і інфраструктури та вчинення інших військових злочинів, держава знаходить сили для створення життєво необхідних умови для успішного відновлення та функціонування суб'єктів господарювання у період воєнного стану. Зазначені позитивні переми на господарському фронті приведуть до неминучої перемоги над російськими окупантами.

Список використаних джерел

1. На 10 областей, де йдуть бойові дії, припадає половина ВВП - Мінфін про економічні наслідки. URL : https://gazeta.ua/articles/economics/_na-10-oblastej-de-jdut-bojovi-diyi-pripadae-polovina-vvp-minfin-pro-ekonomichni-naslidki/1075845.
2. Деякі питання затвердження фінансових документів та казначейського обслуговування в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 13 березня 2022 р. № 267. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267-2022-%D0%BF#Text>.
3. Т. Хавунка. Українська економіка під час війни. Що далі? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/15/685810//>
4. Потреби України у відновленні наближаються до 350 мільярдів доларів – Єврокомісія/ URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/09/9/691343/>.
5. Зміни у системі надання адміністративних послуг та новини зі сфери публічного адміністрування (4 – 17 квітня). URL: <https://pravo.org.ua/blogs/zminy-u-systemi-nadannya-administrativnyh-poslug-ta-novyny-zi-sfery-publichnogo-adminstruvannya-4-17-kvitnya/>.

6. Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну: Закон України від 22 травня 2022 року № 2265-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text>.
7. Олена Куренкова. Росія — держава-терорист. Чому Україна просить світ надати РФ такий статус і що він змінить. URL: <https://suspilne.media/295828-rosia-derzava-terrorist-comu-ukraina-prosit-svit-nadati-rf-takij-status-i-so-vin-zminit/>.
8. ПАРЕ ухвалила резолюцію про визнання Росії терористичним режимом. URL: <https://detector.media/infospace/article/203717/2022-10-13-parie-ukhvalyla-rezolyutsiyu-pro-vyznannya-rosii-terorystychnym-rezhymom/>.
9. В. Зеленський. Що менше терористичних можливостей буде в Росії, то швидше закінчиться ця війна. URL: https://lb.ua/society/2022/10/17/532907_shcho_menshe_teroristichnih_mozhli_vostey.html.
10. State Sponsors of Terrorism. URL: <https://www.state.gov/state-sponsors-of-terrorism/>.
11. Прямі збитки в сільському господарстві внаслідок війни сягають \$ 6,6 мільярда — KSE. URL: <https://usp-ltd.org/priami-zbytky-v-silskomu-hospodarstvi-vnaslidok-vijny-siahaiut-6-6-miliarda-kse/>.
12. Європейська Бізнес Асоціація. Фінансові резерви чверті представників малого бізнесу вже вичерпані. URL: <https://eba.com.ua/finansovi-rezervy-chverti-predstavnykiv-malogobiznesu-vzhe-vycherpani/>.
13. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 року № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20/print>.
14. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 18 березня 2022 р. № 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-%D0%BF/print>.
15. М. Сорока, М. Морозов. Деретуляція бізнесу на період воєнного стану: як спрацювали нововведення. URL: <https://pravo.ua/derehuliatyia-biznesu-na-period-voiennoho-stanu-iak-spratsiuvaly-novovvedennia/>.
16. Порядок надання мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу: постанова Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 р. № 738: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-%D0%BF#Text>.
17. Про внесення змін до порядків, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 р. № 738: постанова Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 1065. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nras/pro-vnesennia-zmin-do-poriadkiv-zatverd-zhenykh-postanovoju-kabinetu-ministriv-ukrainy-vid-21-cherwnia-2022-r-738-i270922-1065>.
18. Деякі питання провадження господарської діяльності у сфері ринків капіталу та організованих товарних ринків на підставі декларації в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 22 липня 2022 р. № 827. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nras/deiaki-pytannia-provadhennia-hospodarskoi-diialnosti-u-sferi-rynkiv-kapitalu-ta-orha-nizovanykh-tovarnykh-rynkiv-na-pidstavi-deklaratsii-v-umovakh-voiennoho-stanu-827-770722>.
19. У Комітеті з питань економічного розвитку закликають підприємства активніше долучатись до програми релокації. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/223516.html>.
20. Верховна Рада прийняла закон про е-резидентство. URL: <https://finbalance.com.ua/news/verkhovna-rada-priynuala-zakon-pro-e-rezidentstvo>.